

Debat met Internationale Spelers

Na de inleiding door David Korten, begon een debat met vijf deskundigen die verstand hebben van de internationale campagnes. Het debat geschiedde onder leiding van Leida Rijnhout van ANPED en mede-initiatiefneemster van het Platform Duurzame en Solidaire Economie.

De leden van het panel zijn:

- Wiert Wiertsema (Both Ends),
- Joachim Spangenberg (Sustainable Europe Research Institute, SERI),
- Francine Mestrum (Université Libre de Bruxelles - ULB),
- Peter Tom Jones (Katholieke Universiteit Leuven),
- Hans Opschoor (VN-Commissie voor Ontwikkelingsbeleid, Institute of Social Studies).

Het debat werd in het Engels gevoerd en is hier ingekort weergegeven.

Leida begint met een korte beschrijving van de problematiek en de tijdsgeest en stelt dat we met het probleem zitten dat we "te weinig willen begrijpen wat er economisch op de langere termijn speelt, teveel en te snel willen doen in plaats van ook dieper na te denken over de oorzaken". Iedereen gaat voor het laaghangend fruit. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat ook eens hoger in de boom gekeken wordt? Dit debat probeert daar een steentje aan bij te dragen. De panelleden worden vervolgens voorgesteld, inclusief de achtergrond van de organisatie waar ze werkzaam in zijn. Dan wordt hen verzocht elk een uitgebreide inhoudelijke reactie te geven op de toespraak van David Korten.

Joachim Spangenberg bijt de spits af. Hij vertelt eerst dat naar zijn mening grondige verandering alleen mogelijk is met een massale mobilisatie gebaseerd op een geloofwaardige visie. Die visie moet zowel radicaal zijn in de analyse, als visionair in de strategie en pragmatisch in de dagelijkse praktijk. Hij vindt de toespraak van Korten 'briljant' als het gaat om het aangeven van de wortels van het probleem, een kritiek die hij geheel deelt. Maar de duiding en oplossing was ook erg 'Amerikaans'. Bovendien bleef hij vaag als het ging over het aanwijzen van noodzakelijke actie of het noemen van wie precies de 'agents' zijn, een euvel dat ook de Fair Green Deal tekst heeft. Zelfvoorzienende steden is in de VS met al z'n ruimte misschien een oplossing, maar in Europa niet. Ook arbeiderszelfbestuur is niet zo makkelijk. In het verleden zijn er veel ervaringen opgedaan met 'workers owned enterprises' die tamelijk rampzalig bleken en vooral uitmondten in zelfuitbuiting, volgens Spangenberg.

Spangenberg oppert verder om de hele discussie over het BBP en de noodzaak tot krimp daarvan 'te negeren'. "Als je krimp van het BBP eist, dans je rond hetzelfde gouden kalf, alleen de andere kant op; je stelt nog steeds het BBP centraal".. Die discussie speelt al dertig jaar en als je de belangrijke veranderingen die we willen, zou doorvoeren, krimpt dat BBP vanzelf en die is verder alleen nog van belang voor de minister van Financiën om te zien hoeveel belastingen hij kan innen. Van alle dringende problemen die moeten worden opgelost, is 'how to mobilize' momenteel de belangrijkste. Wetenschap en ngo's zouden bezig moeten zijn met het onthullen van het lelijke gezicht van de huidige economie. En ten slotte - wederom als reactie op Korten - er moet ook iets van bovenaf gebeuren. Het verstevigen van bewegingen 'van onderop' gebeurt al dertig jaar, maar is niet genoeg. Er moet ook drastisch wat aan het beleid van bovenaf gebeuren.

Peter Tom Jones is met de vorige spreker eens dat het belangrijk is om een radicale nieuwe visie te ontwikkelen en verspreiden over een economie die eerlijk en duurzaam is, stabiel, ecologisch, genoeg arbeid biedt, et cetera. Er zijn veel auteurs die daar over schrijven en Peter wil met klem het nieuwe boek van Tim Jackson uit de UK aanbevelen 'Prosperity without Growth' dat uitgebreid ingaat op alle belangrijke parameters van de economie. Het boek verschijnt over enkele maanden ook in Nederlandse vertaling. Maar de belangrijkste vraag blijft hoe we genoeg mensen kunnen mobiliseren om zo'n richting in te slaan. Momenteel gaat het wat dat betreft precies de verkeerde kant op en wordt rechts steeds sterker.

Peter Tom Jones stelt een drie stappen-plan voor. De eerste fase is die van het laaghangend fruit en gaat om een uitweg uit de huidige economische crisis. Daarover gaan de New Green Deals, waarbij hij ook vindt dat die ook Fair moet zijn. Het moet 'extra large' deal zijn, en niet een strategie die meteen weer back to business as usual gaat als we uit de crisis geraken. Daarbij moet aandacht zijn voor duurzame productie (niet duurzame consumptie, die komt meer in de tweede fase). Duurzame consumptie vereist verandering van bewustzijn en krijgt veel minder steun uit politieke kringen en van ondernemers. Uiteindelijk moeten we komen tot een derde fase, waarin een heel ander model van economie bedrijven in werking treedt. Die zal de biofysieke belasting met wel 90 procent moeten verminderen, wil het duurzaam zijn. Transition management is daarbij cruciaal en we moeten vooral denken aan het mobiliseren van politieke steun en druk vanuit het maatschappelijk middenveld hiervoor. Om dat te bereiken is nu hoogst nodig dat er een eenheid gesmeed wordt van vlakken die nu nog sterk gescheiden zijn: visies op het gebied van ecologie, arbeidsrechten, werk, welvaart, Noord-Zuid moeten sterker ineen gevlochten worden om een goed verhaal te hebben dat voor die mobilisatie kan dienen.

Hans Opschoor bedankt Korten voor zijn diepgravende inleiding en wil daar een paar zaken bij aanvullen. Hij waarschuwt dat hij het allemaal alleen nog maar nog ingewikkelder zal maken. Zo zal een simpele decentralisatie en schaalverkleining slechts gedeeltelijk mogelijk zijn, omdat er altijd zaken zullen zijn die centraal gemanaged moeten worden, en waarbij een eerlijke mondiale verdeling verzorgd moet worden.

Een onderwerp dat Opschoor tot dan toe gemist heeft, is die van de markt. We leven immers in een kapitalistisch systeem waarbij de markt op alle gebieden - en niet alleen op financieel gebied waar Korten het wel over had - oppermachtig is. Elke markt genereert ongelijkheid en er zijn daarom tegenmachten nodig om de economische krachten in het gareel te houden. Daarom pleit Opschoor meer dan Korten voor een hernieuwde en vernieuwde vorm van staat en overheid, die natuurlijk ook democratisch en transparant en zo moet zijn. Opschoor citeert Habermas die uitlegde dat de staat er moet zijn om politieke en economische systemen 'te temmen'.

Wat betreft de agenda die Korten voorstelt kan Hans Opschoor daar grotendeels in meegaan. Zelf is hij steeds meer 'rule changer' geworden.

Francine Mestrum heeft in Davids toespraak, die ze heel goed vond, niets gehoord waar ze het mee oneens is, maar heeft nog wel een stel vragen staan waar geen antwoord op is gekomen. Haar eerste zorg is de nadruk die David legt op kleine gemeenschappen en gezinnen. Dat heeft misschien te maken met het verschil tussen de VS en Europa. Want in Europa is een welvaartsstaat opgebouwd die het verdedigen waard is en gebaseerd is op algemene, anonieme solidariteit. Die dreigt in Korten's analyse vervangen te worden door een gemeenschaps-solidariteit, maar dan alleen voor wie je kent, niet meer algemeen en organisch.

Een tweede punt is dat werken aan het veranderen van de regels ('the rules') alleen kennelijk niet genoeg is geweest, er is al opgemerkt dat we daar lange tijd mee bezig zijn geweest. Onduidelijk is of David Korten ook vindt dat we te maken hebben met een geheel problematisch systeem, namelijk het kapitalisme en of hij vindt dat dat moeten 'verlaten' of veranderen. Het eerste lijkt het geval, maar de

vraag is of dat massaal mogelijk en effectief is, het systeem zal mensen dwingen om er aan deel te nemen. Het gaat ook om meer dan alleen het ontwikkelen van het maatschappelijk middenveld. We moeten ook de staat, de overheid, de media, steden, etc. beïnvloeden, en we moeten op mondiale schaal organiseren en die verschillende sferen met elkaar verbinden.

Wiert Wiertsema stemt in met de hoofdlijnen van de door Korten voorgestelde agenda. Wel wijst hij op een aantal cruciale elementen die tot nu toe in het verhaal ontbroken hebben. Ten eerste een analyse van de financiële crisis en de gevolgen die die heeft voor de welvaartsstaat. De cynische werkelijkheid is dat de kosten van de reddingsoperaties voor de banken waarschijnlijk zullen leiden tot een gedeeltelijke ontmanteling van de welvaartsstaat. De voorstellen voor Green New Deals kwamen op doordat de crisis als een kans werd beschouwd om dat soort hervormingen in te voeren. Maar de realiteit is dat de crisis en de ontmanteling doorgaan, terwijl er weinig schot zit in de invoering van de voorstellen van de 'green deals'. Die ontmanteling vindt ook op internationaal vlak plaats, zoals bij VN-instellingen; het mislukken van de klimaatop in Kopenhagen geeft ook dat teken af.

Wiertsema vraagt om een kritische discussie van wat er momenteel gaande is op economische en politiek gebied, dus niet alleen over 'visie' praten maar ook over onmiddellijk te nemen praktische maatregelen. Politieke partijen lijken niet meer in staat om helderheid te scheppen, er is veel verwarring en het politieke spectrum is veelal wazig. Verder wijst hij op verschuivingen binnen het geopolitieke systeem, zoals de opkomst van China en de veranderend rol van ontwikkelingslanden. Dat betekent ook verschuivingen van culturele verschillen, die moeten ook in een Fair Green Deal aanbeoordeld worden. We moeten daarvoor meer oog hebben. Tekenend zijn bijvoorbeeld de invloed van religieuze en fundamentalistische bewegingen. Ze drukken ons met de neus op het belang om opnieuw te bepalen wat wel en niet belangrijk en 'betekenisvol' is.

David Korten reageert op zijn beurt op het commentaar van de panelleden. Leida somt korte enkele thema's op die zijn opgeworpen en stelt voor om uit tijdsoverwegingen niet teveel in te gaan op de verschillen tussen de situatie in de VS en Europa en de rol van de staat aldaar. Thema's zijn daarnaast: hoe te mobiliseren, de rol van civil society, binnen of buiten 'het systeem' werken, welke keuzes daarbij maken (bijvoorbeeld in het geval van CO2-emissiehandel), en de verschillende machtsverhoudingen.

Korten merkt op dat hij niet vaak meemaakt dat er zo oplettend en diepgravend ingegaan wordt op zijn verhaal. Dat dat ook kritisch is, kan hij alleen maar waarderen. Dat is het voordeel van Europa, waar een duidelijker traditie bestaat van dit soort debatten

Hij wil toch even ingaan op de rol van de staat. Hij is daarvan overtuigd, dat overheden en de staat regulerend moeten optreden, maar benadrukt het belang van subsidiariteit: de rol moet op zo laag mogelijk niveau vervuld worden. Wat dat betreft valt hem altijd op als hij in Europa is, hier omdat er vanuit een kleinere schaal gewerkt wordt, een betere relatie lijkt te bestaan tussen de burgers en de overheid dan in de VS waar het allemaal veel groter en anoniemer is. Daarom werkt de welvaartsstaat in Europa beter. Dit komt onder druk te staan met de Europese eenwording.

Wat betreft de zelfvoorzienendheid, in bijvoorbeeld voedsel, waarvan panelleden verklaarden dat die in Europa niet mogelijk is. Als je dat vindt, moet je beseffen dat je elders land inneemt om je voedselvoorziening zeker te stellen en moet je dus ook oog hebben voor de effecten die dat heeft en hoe je daar mee om wilt gaan.

Wat betreft de discussie over het belang van campagnes tegen het BBP als indicator. Vroeger was Korten ook altijd voorstander van het negeren van dat ding. Maar nu groeit het besef dat die indicator niet zozeer de 'opbrengst' van de economie aangeeft, alswel de kosten ervan. Dus als je de schade van die de huidige manier van economie bedrijven zoveel mogelijk wilt beperken, heeft het wel zin om te

eisen dat het BBP krimpt.

Ook gaat David Korten even in op het ontbreken van genoeg politieke steun voor alternatieven. Soms is er ineens een doorbraak die redelijk simpel ontstaat. Bijvoorbeeld was de Britse auteur Richard Wilkinson op bezoek in de VS met zijn boek *The Spirit Level* (http://en.wikipedia.org/wiki/The_Spirit_Level:_Why_More_Equal_Societies_Almost_Always_Do_Better) Dat boek onthult dat samenlevingen met meer gelijkheid beter functioneren. De reacties in de VS waren erg enthousiast. Dat verhaal is dus precies op zijn plaats en we kunnen de angst ermee wegnemen die veel mensen hebben voor de gevolgen van verandering.

Korten gaat ook even in op zijn ideeën over 'de markt' die hij doorgaans prominenter naar voren brengt. Hij ziet een verschil tussen de neoliberale 'vrije markt' die in feite alleen vrijheid voor grote bedrijven betekent, en de traditionele van Adam Smith, die in zijn werk ook tegen monopolies tekeer gaat. Adam Smith bedoelde de boerenmarkt binnen een lokale gemeenschap en dat is wat anders. De huidige 'markt' moet zeker ingeperkt en gereguleerd worden. Ook ontkent Korten dat hij voorstander is van het deserteren van de kapitalistische systeem en dat niet meer te bestrijden of hervormen. Veel van zijn voorstellen gaan over het in stukken opbreken van de machtige instellingen en het ingrijpen in de machtsrelaties die er nu zijn.

Gespreksleidster Leida Rijnhout stelt voor om het tweede deel van het debat in te gaan op de vraag waarom het niet goed gelukt is om het verhaal over een alternatieve ontwikkeling 'mainstream' te maken. De informatie over de noodzaak daarvan is immers al sinds de jaren zeventig aanwezig, maar het wordt niet massaal ondersteund, zelfs niet binnen het 'maatschappelijk middenveld'. De panelleden wordt verzocht daar nader op in te gaan.

Peter Tom Jones start met een onderbouwd verhaal over de noodzaak van een 'transitie-arena' om de 'transitie-paradox' te doorbreken. Voor fundamentele veranderingen heb je de medewerking nodig van de 'driehoek': maatschappelijk middenveld, overheid en bedrijfsleven. De overheid laat het echter geheel afweten, terwijl die het proces juist zou moeten ondersteunen op alle niveaus, van lokaal tot regionaal, nationaal en zelfs mondiaal niveau. De reden dat die het af laat weten, is het gebrek aan draagvlak. Ziedaar de transitie paradox. Om dat te doorbreken zal de civiele maatschappij, het 'maatschappelijk middenveld' kracht moeten ontwikkelen. Peter Tom Jones ziet daarbij drie factoren die hinderend werken. Ten eerste zijn veel teveel organisaties bezig met one issue, hun eigen kleine campagne, en dus niet met het grotere geheel. Daarnaast is er spanning tussen hun korte termijn-belang en de langere termijn-veranderingen, hetgeen hun prioriteiten beïnvloedt. Een derde belangrijke factor, en dat geldt ook voor de wetenschap, is dat ze vaak afhankelijk zijn van de status quo en dus moeite hebben om daar onafhankelijk van te ageren. Om dit te doorbreken wordt nu in Vlaanderen gewerkt aan een 'transitie arena', die is alleen gericht op de civiele sector en er worden mensen gevraagd op persoonlijke titel deel te nemen zodat ze niet geremd zullen worden door de belangen van de organisaties waar ze voor werken. Daarop worden deelnemers ook geselecteerd. Jones ziet wel positieve verworvenheden, bijvoorbeeld in de koepel van Christelijke werknemersorganisaties ACW waar duurzaamheid echt terrein gewonnen heeft.

Francine Mestrum vult twee elementen aan die ze belangrijk vindt: Diversiteit is belangrijk, We moeten uitkijken dat een visie niet te homogeen wordt, en juist erkennen dat diversiteit noodzakelijk is. We moeten immers samenwerken en verliezen anders veel tijd in het proberen op te dringen van een eenheidsworst. Het World Social Forum functioneert ook op die basis. En we moeten genoeg positieve boodschappen in die visie hebben om aantrekkelijk te zijn. We leven op het rijkste deel van de wereld, de meeste mensen daarbuiten hebben minder. We moeten de mensen hier duidelijk maken dat ze erop vooruit gaan door achter de veranderingen te staan die we willen.

Joachim Spangenberg wil ingaan op de tekst van de Fair en Green Deal. Die vindt hij juist te positief, gaat niet in op machtsstructuren en vertelt weinig over de prijs die ervoor betaald zal moeten worden. Het is een heel 'Nederlandse' benadering. Maar waarschijnlijk zijn we het moment gepasseerd dat we de noodzakelijke veranderingen door kunnen voeren zonder iemand pijn te doen. Dus kunnen we beter erkennen dat er mensen zijn die macht zullen moeten inleveren en rijkdom. We kunnen niet iedereen in een Rolls Royce laten rijden.

Rechts wint momenteel omdat ze goed zijn in het leveren van simpele oplossingen. We kunnen niet afdalen naar hetzelfde niveau. We moeten daarom twee dingen tegelijk doen: het publiek scholen en tegelijk duidelijk maken dat het allemaal niet simpel is. Dat is enigszins in tegenspraak, maar moet beide tegelijk. We moeten leren 'leven met complexiteit'.

Wat er met de crisis is gebeurd, is dat mensen het geloof in het heersende model aan het verliezen zijn. Degenen die de macht hebben, proberen de crisis te benutten om juist een radicalere vorm van neoliberale ordening door te voeren. Er zullen snel nieuwe crises volgen, bijvoorbeeld door de olieprijs, op gebied van ecosystemen en biodiversiteit, et cetera en we moeten ervoor zorgen dat we dan klinkende antwoorden hebben. We moeten nu voorstellen ontwikkelen, die onder meer als functie zullen hebben dat mensen die ze vernemen, kunnen denken dat de crisis wellicht vermeden had kunnen worden als ze onze voorstellen hadden overgenomen. Dat is de manier om te voorkomen dat extreemrechts met de ontevredenheid gaat scoren. Verder moeten onze voorstellen ook een directe verbetering op het gebied van sociale gerechtigheid bevatten. Niet eerst het milieu en dan komen de sociale zaken wel, dat zal niet gaan omdat de sociale spanningen de komende jaren sterk zullen stijgen. Een derde advies van Spangenberg is om de waarheid te vertellen over de economie. Dat er bijvoorbeeld een probleem bestaat omdat er een overaanbod aan kapitaal is waar niet genoeg investeringsmogelijkheden voor bestaan. Daardoor zijn ze bijna gedwongen om te gaan speculeren. We kunnen ze helpen door geld af te romen. Een belastingtarief in de jaren 1960 in de VS was bijvoorbeeld 90% belasting op extreme rijkdom, dan wordt je aangezet om andere oplossingen te gaan zoeken. Ook moeten we volgens Spangenberg meer aandacht hebben voor werkgelegenheid in een toekomstige duurzame economie, en ook van sociale zekerheid. Arme mensen worden bijvoorbeeld veel harder getroffen door duurder wordende brandstofprijzen. Een goed voorstel is om een soort basisvoorzieningen in te stellen voor alle huishoudens, in de vorm van een minimumpakket aan gratis water, elektriciteit, verwarming et cetera. Dat soort zaken maakt een voorstel geloofwaardig en vergroot het draagvlak ervoor.

Bij campagnes rond consumptie kunnen we ons beter richten op 'betere consumptie' dan op 'minder'. En beter op regels en verboden dan op werken via de markt, want dat laatste gaat veel te langzaam. De reden dat ngo's tekort schieten in het mobiliseren is omdat ze gebrek aan middelen hebben en voor hun middelen afhankelijk zijn van financiering door overheden of andere donoren. Die houden niet van ngo's die kritische geluiden voortbrengen. Bovendien gaan ngo's daardoor met elkaar concurreren. Oplossing daarvoor is de instelling van een onafhankelijke instelling voor dit soort financieringen.

Er volgde nog een korte ronde opmerkingen/vragen uit de zaal: Over selfsufficiency; misschien is dat op heel kleine schaal in Europa niet mogelijk, maar op regionale schaal wel. Dus misschien kan dat op Europese schaal ingesteld worden' Daarnaast wilde de vrager wijzen op de rol van de WTO en het belang van het tegengaan van een nieuwe ronde vrijhandelsverdragen.. Een andere spreker uit het publiek wees op de noodzaak van een ontwikkelingsplan voor Afghanistan en een derde wees op de ontwikkelingen in Latijns Amerika, waar civiele organisaties en overheden kennelijk wel in grote mobilisaties slagen. Een vierde vraag ging over de media en waarom die te weinig over dit soort conferenties berichten.

David Korten antwoordt kort (omdat de lunch staat te wachten): We zijn in het Westen gewend geraakt om oplossingen te vinden, om tekorten op te vullen, door de wereld daarbuiten te koloniseren en onze wil op te leggen. Eerst was dat militair, nu vooral economisch. Dat gebeurt nog steeds en moet stoppen omdat ze hun economie nog steeds moeten vormgeven om ons te dienen. We moeten het omdraaien en gaan kijken hoe we hier onze eigen noden kunnen lenigen. En als we dat niet zelfvoorzienend kunnen, moeten we een niveau hoger gaan zoeken en dan weer een, et cetera. inplaats van maar aan te nemen dat alles voor ons beschikbaar is.

Wat in Latijns Amerika gebeurt is dat ze daar gewoon zeggen: we laten het ons niet langer voorschrijven door IMF en dat soort instellingen maar nemen het recht in eigen hand. En dat vooral in die gebieden en door die mensen die het sterkst uitgesloten waren.

Een laatste ronde korte reacties door het panel: Peter Tom Jones: Latijns Amerika is niet altijd een alternatief op ecologisch gebied. Chavez bijvoorbeeld financiert programma's vooral uit opbrengsten van olieverkoop en dat is misschien wel 'fair' maar zeker geen ecologische transitie. Rechtvaardige ('just') transitie is het toverwoord om voedingsbodemp te krijgen voor onze voorstellen.

Toen volgde de lunch.